

**ПОНЯТІЙНО-СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕХАНІЗМУ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ****CONCEPTUAL AND STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF THE MECHANISM
OF LEGAL REGULATION OF THE CIVIL SERVICE**

Пустовіт О.А., аспірантка кафедри адміністративного
та фінансового права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено дослідженню поняття та структури механізму правового регулювання державної служби з огляду на те, що це питання, на теперішній час, не було об'єктом наукового пошуку незважаючи на його важливість та актуальність у доктринальному аспекті, та його визначальний характер у контексті подальшого удосконалення нормативного регулювання державної служби у контексті її адаптації до стандартів ЄС. Зазначено, що постійна адаптація суспільних відносин до змін, які відбуваються у суспільстві, проектується на механізмові правового регулювання, який реагує на такі змін, що спричиняє його постійну трансформацію. Виокремлено ознаки механізму як правового явища з врахуванням його проєкції на державну службу: 1) являє собою результат цілеспрямованої діяльності відповідних державних органів (посадових осіб); 2) має певну мету: основною метою – є забезпечення організації та функціонування державної служби; 3) являє собою послідовність певних дій: прийняття нормативно-правових актів; визначення суб'єктів та об'єктів дії конкретних норм; регулювання суспільних відносин, пов'язаних з певними процесами; встановлення методів і способів впливу на суб'єкти; визначення способів забезпечення законності у діяльності суб'єктів тощо; 4) передбачає певну ієрархію (субординацію): однією із особливостей державної служби є її ієрархічна побудова, яка має прояв у: системі державних органів; системі посад державної служби: категорії «А», «Б», «В» та відповідні підкатегорії; субординації державних службовців, яка є обумовленою службовими повноваженнями відповідно до займаної посади; 5) визначає суб'єктів та об'єктів впливу.

У ході дослідження встановлено, що механізм правового регулювання державної служби – це система основних правових засобів, яка має за мету забезпечення організації та функціонування державної служби. Структуру механізму правового регулювання державної служби становлять: 1) основні елементи (вузьке розуміння механізму правового регулювання): нормативно-правові акти; правові норми; суб'єкти та об'єкти; правовідносини; акти правозастосування; 2) факультативні елементи (які разом з основними елементами становлять широке розуміння механізму правового регулювання): юридичні факти; тлумачення; реалізація норм права; правосвідомість; правова культура; правомірна поведінка; протиправна поведінка; юридична відповідальність.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, механізм правового регулювання державної служби, службові правовідносини, законодавство про державну службу.

The article is devoted to the study of the concept and structure of the mechanism of legal regulation of the civil service, taking into account the fact that this issue, at present, has not been the object of scientific research, despite its importance and relevance in the doctrinal aspect, and its decisive nature in the context of further improvement of the regulatory regulation of the civil service in the context of its adaptation to EU standards. It is noted that the constant adaptation of social relations to changes occurring in society is projected on the mechanism of legal regulation, which responds to such changes, which causes its constant transformation. The features of the mechanism as a legal phenomenon are highlighted, taking into account its projection on the civil service: 1) it is the result of the purposeful activity of the relevant state bodies (officials); 2) it has a specific goal: the main goal is to ensure the organization and functioning of the civil service; 3) it is a sequence of certain actions: adoption of regulatory legal acts; determination of subjects and objects of action of specific norms; regulation of social relations associated with certain processes; establishment of methods and methods of influencing subjects; determination of methods of ensuring legality in the activities of subjects, etc.; 4) it provides for a certain hierarchy (subordination): one of the features of the civil service is its hierarchical structure, which is manifested in: the system of state bodies; system of civil service positions: categories "A", "B", "C" and corresponding subcategories; subordination of civil servants, which is determined by official powers in accordance with the position held; 5) determines the subjects and objects of influence.

It has been established that the mechanism of legal regulation of the civil service is a system of basic legal means aimed at ensuring the organization and functioning of the civil service. The structure of the mechanism of legal regulation of the civil service consists of: 1) the basic elements (a narrow understanding of the mechanism of legal regulation): normative legal acts; legal norms; subjects and objects; legal relationships; acts of law enforcement; 2) optional elements (which, together with the basic elements, constitute a broad understanding of the mechanism of legal regulation): legal facts; principles; interpretation; implementation of the norms of law; legal consciousness; The legal culture; lawful behavior; unlawful behavior; legal responsibility.

Key words: civil service, civil servant, mechanism of legal regulation of civil service, official service relations, legislation on civil service.

Постановка проблеми та її актуальність. Визначаючи державну службу як невід'ємний статичний чинний державного апарату, важливим є акцентувати увагу на неї, як на чинник динамічний, завдяки якому державний апарат функціонує і реалізовує покладені на нього функції і завдання щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Таким чином, результативність та дієвість державного апарату безпосередньо залежить від професіоналізму та ефективності державної служби, яка, у свою чергу, є безпосередньо обумовленою механізмом правового регулювання державної служби.

Слід зазначити, що протягом останніх десятиліть здійснюються активні наукові дослідження щодо різних аспектів державної служби (Л. Біла-Тіунова, Ю. Битяк, Ю. Даниленко, І. Задоя, М. Іншин, В. Малиновський, Р. Негара, Н. Панова, О. Стець, Н. Янюк, Т. Коломоєць

та ін.), що дозволяє визначити її одним із найбільш привабливих об'єктів наукових доробок. Водночас, є питання державної служби, які обійдені увагою науковців, і одним із таких питань є механізм правового регулювання державної служби, щодо якого, на теперішній час, відсутнім є монографічне дослідження, незважаючи на важливість та актуальність цього питання у доктринальному аспекті, та його визначальний характер у контексті подальшого удосконалення нормативного регулювання державної служби у контексті її адаптації до стандартів ЄС.

Метою статті є з'ясування поняття та сутності механізму правового регулювання державної служби та характеристика його структури.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до визначення поняття «механізм правового регулювання державної служби», слід зазначити, що поняття «механізм», яке, за своїм первинним характером, є технічним

поняттям, почало активно використовуватися у юридичній науці наприкінці минулого століття і на початку цього століття. Звернення до словникової характеристики поняття «механізм» свідчить про те, що воно має декілька значень, які, на перший погляд, не є дотичними до юридичної науки: «1) механізм – це пристрій, що передає або перетворює рух; 2) механізм – це внутрішня будова, система чого-небудь; 3) механізм – це сукупність станів і процесів, із яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище» [1]. Водночас, як видається, у контексті цієї статті, прийнятним є використання таких визначень механізму, як:

«внутрішня будова, система чого-небудь»: визначення внутрішньої будови і системи державної служби, як складного правового явища, дозволить виокремити та охарактеризувати сукупність видів та підвидів державної служби, які, з одного боку, є взаємопов'язаними та взаємообумовленими між собою, а з іншого – розмежовуються між собою на підставі визначених критеріїв;

«сукупність ... процесів, із яких складається певне ... явище»: державна служба, як соціально-публічне правове явище, являє собою системну сукупність процедур, які не тільки є характерними, практично, для всіх етапів її функціонування, але є тією рушійною силою, яка, власне, і забезпечує її функціонування.

На підставі наявних доробок щодо цього поняття, зокрема у працях О. Радченко [2; 3] слід зазначити, що механізм, уже як правове явище, характеризується рядом ознак, які визначають його правову природу, а проєкція цього поняття на державну службу дозволяє виокремити такі ознаки:

1) являє собою результат цілеспрямованої діяльності відповідних державних органів (посадових осіб): йдеться, насамперед, про державні органи, які повноважені приймати відповідні нормативно-правові акти, акти правозастосування або здійснювати організаційно-інституційну діяльність у сфері державної служби: Кабінет Міністрів України, НАДС, ЦОВВ тощо;

2) має певну мету: основною метою – є забезпечення організації та функціонування державної служби. При цьому важливо зазначити, що цій меті повинні бути підпорядковані всі структурні елементи механізму у їхній взаємодії. Видається, що забезпечення організації державної служби означає створення належної системи «взаємозалежних, взаємообумовлених та взаємопов'язаних елементів, які у сукупності становлять цілісну організаційно-структуровану конструкцію (державний орган – державна посада – державний службовець – правовий статус – проходження служби – режим державної служби)» [4, с. 15];

3) являє собою послідовність певних дій: прийняття нормативно-правових актів; визначення суб'єктів та об'єктів дії конкретних норм; регулювання суспільних відносин, пов'язаних з певними процесами; встановлення методів і способів впливу на суб'єкти; визначення способів забезпечення законності у діяльності суб'єктів тощо. Оскільки державна служба є складною правовою конструкцією, яка має публічно-правовий характер, її організація і функціонування можуть бути забезпеченими тільки за умови чітко визначеної послідовності конкретних дій відповідних суб'єктів: для того, щоб правові норми регулювали відповідні суспільні відносини у сфері державної служби, вони повинні бути прийняті відповідним суб'єктом з дотриманням відповідної процедури і передбачені у відповідному нормативно-правовому акті тощо;

4) передбачає певну ієрархію (субординацію): однією із особливостей державної служби є її ієрархічна побудова, яка має прояв у: системі державних органів, в яких вона здійснюється: КМУ, ЦОВВ, апарата/секретаріати/офіси державних органів тощо; системі посад державної служби: категорії «А», «Б», «В» та відповідні підкатегорії; субординації держаних службовців, яка є обумовленою службовими повноваженнями відповідно до займаної

посади. Ступінь субординації є різною у залежності від виду державної служби і її можна визначити таким чином (по мірі її зростання): адміністративна служба – спеціалізована служба – мілітаризована служба;

5) визначає суб'єктів та об'єктів впливу: йдеться про два види впливу: а) безпосередній, в якому мають місце такі варіанти впливу: суб'єкт – суб'єкт призначення, об'єкт – державний службовець або кандидат на посаду державної служби; або суб'єкт – керівник державної служби в державному органі, об'єкт – суб'єкт призначення; або суб'єкт – державний службовець-керівник, об'єкт – державний службовець-виконавець; б) опосередкований: суб'єкт – суб'єкт державного управління державною службою (КМУ, НАДС, ЦОВВ тощо), який приймає відповідний нормативно-правовий акт з питань державної служби, об'єкт – керівник державної служби в державному органі, служба управління персоналом, державний службовець. Видається, що суб'єкти та об'єкти впливу належать до основних елементів правового механізму.

Наступним поняттям, яке потребує визначення та характеристики у контексті цієї статті є «правове регулювання». На відміну від попереднього поняття, це поняття є істинно правовим, а звернення до Юридичної енциклопедії свідчить про те, що правове регулювання «є одним із засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства, держави» [5, с. 40]. На доктринальному рівні цьому питанню присвячено ряд наукових праць, переважно праць з загальної теорії права, аналіз яких дає підстави зазначити, що єдиної думки з приводу визначення цього поняття немає [6–9]. Відповідно до енциклопедичної характеристики поняття «правове регулювання», як різновид соціального регулювання, являє собою «впорядкування суспільних відносин за допомогою юридичних засобів (норм права, нормативно-правових актів, актів застосування права, актів реалізації прав та обов'язків тощо)» [10, с. 516].

Стосовно поняття «механізму правового регулювання» слід зазначити, що це поняття, віддзеркалюючи різноманітні точки зору науковців щодо попередніх понять – «механізм» і «правове регулювання» – також є неоднозначним з точки зору його дефініції та структури. Перш ніж перейти до характеристики цього поняття слід зазначити, що воно введено у юридичний обіг у рамках загальної теорії права з метою відображення руху або функціонування правової форми і, на теперішній час, стало невід'ємною категорією юридичної науки, що зумовлює необхідність надання його характеристики. Аналіз наукових положень щодо поняття «механізм правового регулювання» дозволяє виокремити такі основні напрямки його визначення, зокрема як:

цілеспрямований вплив «норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави» [11]. Як видається, у цьому визначенні акцент зроблено на державно-владному приписі норм адміністративного права та меті, що не дає уявлення про саму сутність такого механізму. Окрім цього, запропоноване визначення надто громіздке, перенавантажене цілою низкою словосполучень, які не характеризують сутності самого поняття;

сукупність правових засобів, «за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права» [12, с. 325]. Саме такої точки зору дотримується переважна більшість науковців (у т.ч. й учених-адміністративістів) з тією різницею, що у кожному із понять запропоновано різні подальші характеристики цього поняття [12–15]. У запропонованому прихильниками цієї точки зору визначенні поняття «меха-

нізм правового регулювання» акцент зроблено на «правові засоби» (норми права, правовідносини, акти реалізації тощо), що дозволяє, водночас, відмежувати це поняття від схожого поняття «правові способи» (приписи, заборони, дозволи), які є визначальними для методу адміністративного права. Як видається, це визначення є найбільш прийнятним з точки зору юридичної техніки;

механізм імперативно-нормативного упорядкування «організації і діяльності суб'єктів та об'єктів управління і формування стійкого правового порядку їх функціонування» [16, с. 23]. У цьому разі має місце порушення юридичної техніки, оскільки поняття «механізм правового регулювання» визначається через поняття «механізм імперативно-нормативного упорядкування», яке, у свою чергу, не тільки не надає визначення сутності першого, але і само потребує визначення. Інакше кажучи, запропоноване визначення не стільки надає уяву про механізм правового регулювання, скільки ставить додаткових запитань.

Не дивлячись на різноманітність поглядів щодо поняття «механізм правового регулювання», про що йшлося вище, практично всі науковці дотримуються єдиної думки стосовно того, що це «складний, цілісний в своїх функціональних проявах об'єкт, який перебуває в стані безперервного руху» [16, с. 21], і який має свою структуру. Стосовно структури механізму правового регулювання важливо відмітити, що також відсутнім є єдине розуміння щодо кількості та назви його структурних елементів. Так, переважна більшість науковців вважають, що таку структуру становлять такі елементи: норми адміністративного права; адміністративно-правові відносини, реалізація права та обов'язків; акти застосування адміністративно-правових норм [16, с. 22]. При цьому слід зазначити, що названий перелік передбачає основні елементи механізму правового регулювання, тобто ті елементи, без яких не може існувати самого механізму.

Слідуючи логіці слід зазначити, що існування основних елементів механізму правового регулювання передбачає і виокремлення факультативних елементів, зокрема: принципи адміністративно-правового регулювання, мета та завдання, функції, методи, форми, суб'єкти [17]; практична діяльність апаратів, служб та окремих працівників [18]; юридичний факт [19]; акти тлумачення норм адміністративного права [20]; правові санкції щодо порушників [21]; законність, правосвідомість, правова культура [22] тощо. Така розмаїтість факультативних елементів механізму правового регулювання свідчить про різні методи і підходи науковців щодо визначення його структури, зокрема такі, як інструментальний, соціальний і психологічний. Варто погодитися з тим, що перелік цих методів і підходів не є вичерпним і для більш повного уявлення про його структуру варто застосувати ще два підходи: широкий і вузький [23].

В. Осадчий вважає, що «широкий підхід характеризується наявністю сукупності елементів, які беруть участь у процесі впорядкування суспільних відносин, а саме: норма права; нормативно-правовий акт; юридичні факти; правовідносини; тлумачення; реалізація норм права; правосвідомість; правова культура; правомірне поведінка; протиправна поведінка; юридична відповідальність» [24]. На думку автора, наведений перелік елементів є вичерпним і дає повне уявлення про можливу максимальну структуру механізму правового регулювання.

Противагу широкому підходу становить вузький підхід, який передбачає перелік елементів, що складають основу регулятивної функції права, зокрема: «норма права; нормативно-правові акти; правовідносини; правореалізація; законність» [20]. При цьому, кожному елементу відведено певну функціональну роль, яку він виконує у взаємозв'язку та у взаємозалежності від інших елементів дотримуючись, при цьому, відповідної стадії правового регулювання. Як видається, саме викорис-

тання широкого та вузького підходів дозволяє виокремити основні та факультативні елементи механізму правового регулювання.

Таким чином слід зазначити, що постійна адаптація суспільних відносин до змін, які відбуваються у суспільстві, проектується на механізми правового регулювання, який реагує на такі змін, що спричиняє його постійну трансформацію. Саме це є підставою для розбіжностей науковців у їхньому визначенні поняття та сутності механізму правового регулювання, зокрема як: а) «система специфічних правових засобів (інструментів), за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини, реалізуються позитивні інтереси суб'єктів права та досягаються цілі правового регулювання» [25, с. 282]; б) «сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права» [26, с. 64]; «як засіб здійснення державно-владних повноважень під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у відповідній» [27] тощо.

Проектуючи механізм правового регулювання на державну службу з метою визначення його особливостей та надання характеристики його структурним елементам, слід звернути увагу на те, що цілий ряд питань державної служби достатньо всебічно досліджено в теорії адміністративного права [28-33]. Таким чином, завданням цієї статті є виокремлення тих питань або аспектів державної служби, які потребують дослідження у контексті механізму правового регулювання через те, що: а) їм не було надано належної уваги на рівні теоретико-методологічних досліджень; або б) дослідження цих питань було здійснено на основі законодавства, яке втратило чинність; або в) виникли нові суспільні відносини у сфері державної служби, яких раніше не було; або г) окремі з них потребують переосмислення та оновлення з урахуванням нових політико-правових реалій, які склалися в Україні.

Так, окремі дисертаційні дослідження і наукові публікації було здійснено на підставі Законів «Про державну службу» 1993 р. і 2011 р. (обидва є нечинними), що потребує переосмислення цілого ряду наявних наукових положень та подальших наукових пошуків у контексті чинного Закону «Про державну службу». Це, зокрема, стосується таких питань, як: принципи державної служби [34], яких було досліджено у рамах Закону «Про державну службу» 1993 р., хоча чинний аналогічний Закон суттєво змінив і систему принципів, і їх назви.

Окрім цього, окремі питання державної служби досліджувалися у контексті інших акцентів наукових пошуків, зокрема: а) правовий статус державного службовця – як інститут державної служби [55], а не як суб'єкт або об'єкт механізму правового регулювання; б) державно-службові відносини – з точки зору їхньої галузевої приналежності [31], а не як елемент в системі елементів механізму правового регулювання; в) класифікація службових правовідносин [31] – без урахування контракту про проходження державної служби; правовий статус НАДС – з точки зору суб'єкта управління державною службою [27], а не як суб'єкт або об'єкт механізму правового регулювання; г) вступ на державну службу [36] – з точки зору набуття статусу державного службовця, а не з точки зору виникнення відповідних службових правовідносин як елементу механізму правового регулювання тощо.

Окремим питанням державної служби досить поверхнево приділялася увага, зокрема правовим нормам, міжнародним правовим актам в системі законодавства про державну службу, дисциплінарним комісіям як суб'єктам забезпечення законності у діяльності державної служби тощо.

Висновки. Таким чином слід зазначити, що: *механізм* – це система взаємопов'язаних, взаємообумовлених та взаємозалежних елементів, яка спрямована на досяг-

нення певної мети; механізм правового регулювання державної служби – це система основних правових засобів, яка має за мету забезпечення організації та функціонування державної служби.

Структуру механізму правового регулювання державної служби становлять: 1) *основні елементи* (вузьке розуміння механізму правового регулювання): а) нормативно-правові акти; б) правові норми; в) суб'єкти та об'єкти; правовідносини; г) акти правозастосування; 2) *факультативні елементи* (які разом з основними елементами становлять широке розуміння механізму правового регулювання): а) юридичні факти (напр., видання акту про призначення на посаду державної служби; переведення на іншу посаду; вчинення корупційного діяння; смерть державного службовця тощо); б) тлумачення (напр., Рішення Конституційного Суду України від 16.10.2007 р. про граничний вік перебування на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування; Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу»

тощо); в) реалізація норм права (напр., використання права на державну службу; виконання державним службовцем службових обов'язків, дотримання державним службовцем обмежень щодо проходження державної служби, застосування дисциплінарного стягнення до державного службовця за вчинення дисциплінарного проступку тощо); г) правосвідомість (відображає ставлення державного службовця до чинного права та похідних від нього явищ); д) правова культура (являє собою систему духовних та матеріальних цінностей державного службовця); ж) правомірна поведінка (напр., виконання державним службовцем службових обов'язків; з) підвищення рівня професійної компетентності; стажування тощо); і) протиправна поведінка (напр., невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, зловживання владою або службовим становищем, недотримання правил внутрішнього службового розпорядку, вчинення корупційного діяння тощо); к) юридична відповідальність (дисциплінарна, матеріальна, адміністративна, кримінальна).

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТО «Перун», 2009. 1736 с.
2. Радченко О.В. «Категорія «механізм» у системі державного управління» Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. У 2 т. / за заг. ред. Г.І. Мостового, Г.С. Одинцової. Харків. 2001. Вип. 2.
3. Радченко О.В. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 3. С. 19–25.
4. Біла-Тіунова Л.Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу». Одеса: Фенікс, 2020. 628 с.
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. /редкол: Ю.С. Шемшученко (голова рекол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5.
6. Смородинський В. Роль держави у правовому регулюванні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. Харків, 2013. Вип. 25. С. 17–28.
7. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 12–18.
8. Кривицький Ю. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25.
9. Куракін О.М. Структура механізму правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Т. 1. Вип. 35. Ч. 2. С. 41–44.
10. Юридична енциклопедія: в 6 т. /редкол: Ю.С. Шемшученко (голова рекол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 3.
11. Галуцько В., Єщук О. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. *Actual problems of corruption prevention and Counteraction*. 2011. № 2. С. 16–22.
12. Коломоець Т.О. Адміністративне право України: підручник. Київ: Істина, 2008. 500 с.
13. Курс адміністративного права України: підручник /Колпаков В.К., Кузьменко О.В., Пастух І.Д. та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2012, 808 с.
14. Мехтієва Т.В. Адміністративно-правове забезпечення сфери реєстрації фізичних осіб: навч. посібник. Київ: Дакор, 2011. 312 с.
15. Білоус-Осін Т.О. Механізм адміністративно-правового регулювання сфери наукової діяльності. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2024. № 3(85). С. 85–89.
16. Стукаленко О.В. Нотатки до розуміння категорії «механізм правового регулювання». *Правова держава*. 2017. № 26. С. 20–24.
17. Федорова К.І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні: автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 17 с.
18. Головін А.П. Адміністративно-правове регулювання діяльності міліції громадської безпеки: автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 20 с.
19. Коваль Л.В. Адміністративне право: курс лекцій. 3-є вид. Київ: Вентурі, 1998. 208 с.
20. Ярмак Х.П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія. Одеса: Юрид. літ-ра, 2006. 336 с.
21. Юридична енциклопедія: в 6 т. /редкол: Ю.С. Шемшученко (голова рекол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 6.
22. Шестопалова Л.М. Теорія держави і права: навч. посібник. Київ: Прецедент, 2006. 197 с.
23. Теорія держави і права: навч. посібник /авт.-упоряд. Пихтін М.П., Галуцько В.В., Новіков М.М., Онищук О.О.; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2010. 250 с.
24. Осадчий В.І. Механізм правового регулювання. *Митна справа*. 2013. № 5(2.2). С. 336–340.
25. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків: Право, 2016-. Т. 3. Загальна теорія права. 952 с.
26. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
27. Шестак В.С. Механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації культурної функції держави. *Форум права*. 2010. № 2. С. 578–585.
28. Біла-Тіунова Л.Р. Службова кар'єра в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 540 с.
29. Біла-Тіунова Л.Р. Службова кар'єра державного службовця: теорія та правове регулювання : дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. 449 с.
30. Панова Н.С. Концепт державної адміністративної служби України: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2021. 444 с.
31. Стець О.М. Державно-службові відносини: сутнісно-понятійна характеристика та галузево-правова ідентифікація: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2021. 436 с.
32. Даниленко Ю.С. Оцінювання у державній службі: теорія і правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 200 с.
33. Негара Р.В. Конкурс у державній службі: теорія, правове регулювання, практика: дис. ... д-р філософії з права. Одеса, 2021. 300 с.
34. Данильєва І.Е. Принципи організації та функціонування державної служби в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
35. Васильківська В.В. Правове регулювання статусу державного службовця в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 215 с.
36. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.